

PAWEŁ VALDE-NOWAK

NOTATKA Z POWIERZCHNIOWYCH BADAŃ W DORZECZU PRĄDNIKA*

Obszar Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, słynący z wielu odkryć materiałów paleolitycznych zalegających w osadach jaskiń tego terytorium, przez stosunkowo długi czas nie wzbudzał dostatecznego zainteresowania archeologów zajmujących się osadnictwem okresów młodszych. Można to tłumaczyć niezwykle fragmentarycznym rozpoznaniem źródeł do studiów nad osadnictwem tych okresów oraz, być może, morfologiczno-krajobrazową specyfiką tej strefy. Najszybciej kryzys ten przełamany został przez badaczy neolitu. Punktem zwrotnym poznania zagadnień młodszej epoki kamienia stały się z jednej strony badania kompleksu przetwórstwa krzemienia w Sąsypowie¹, z drugiej zaś synteza neolitycznego osadnictwa jaskiniowego Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej². Bogactwo problematyki i udokumentowanie intensywności ówczesnego osadnictwa na tym terenie, co ujawnione zostało dzięki powyższym, a także innym pracom³, uświadomiło konieczność podjęcia szczegółowych badań powierzchniowych w obrębie wszystkich stref osadniczych Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Dostrzeżono wówczas olbrzymią

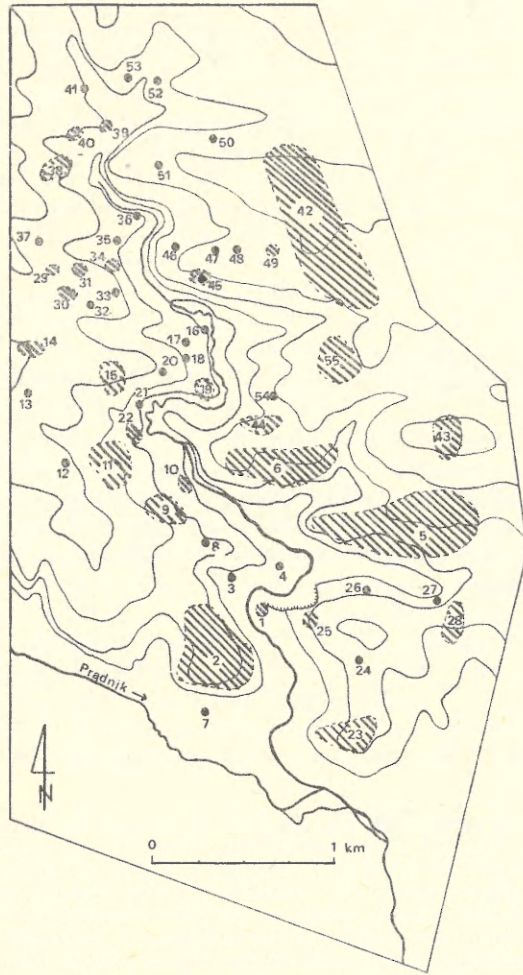
* Od Redakcji. Zamieszczając powyższą notatkę stanowiącą niejako suplement do sprawozdania J. Lecha, E. Rook i F. M. Stępniewskiego, *Archeologiczne badania poszukiwawcze i weryfikacyjne w dorzeczu Prądnika w latach 1976–1980*, Spraw. Arch., t. 36, s. 213–266, Redakcja pragnie tym samym zwrócić uwagę na mający niekiedy miejsce wyraźny brak koordynacji akcji powierzchniowych powodujący wielokrotnie wysiłek na pewnych obszarach, przy ciągle jeszcze słabym rozpoznaniu innych terenów. Z drugiej jednak strony załączona do notatki mapka odkrytych stanowisk wskazuje, że badania powierzchniowe prowadzone w różnych warunkach dają nieco inne wyniki — stąd też w niektórych wypadkach może zachodzić potrzeba ich powtórzenia, zwłaszcza wtedy, kiedy wykorzystuje się je dla studiów osadniczych. Wskazane by jednak było, aby odkryte stanowiska czy punkty osadnicze każdorazowo nanoszono na mapki o tej samej, odpowiedniej wielkości skali (najlepiej 1:25 000), gdyż tylko wtedy możliwe jest porównywanie na nich zasięgów rozrzutu materiału powierzchniowego, a także ich stosunku do rzeźby terenu.

Porównanie mapek w notatce P. Valde-Nowaka i w sprawozdaniu J. Lecha, E. Rook i F. M. Stępniewskiego wskazuje, że mimo prowadzenia badań przez różne ekipy i zapewne w różnych warunkach odkryte zostały te same większe stanowiska. Różnice dotyczą w zasadzie jedynie ich szacowanych rozmiarów oraz liczby słabiej manifestujących się na powierzchni małych stanowisk czy punktów osadniczych.

¹ A. Dzeduszycka-Machnikowa, J. Lech, *Neolityczne zespoły pracowniane z kopalni krzemienia w Sąsypowie*, Wrocław 1976; tam dalsza literatura.

² E. Rook, *Osadnictwo neolityczne w jaskiniach Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej*, Mat. Arch., t. 20, 1980, s. 5–132.

³ Chodzi tutaj głównie o prace związane z osobnym nurtem badań problematyki po części neolitycznej, dotyczącym charakterystyki i zróżnicowania krzemienia jurajskiego podkrakowskiego. Por. np.: M. Kaczanowska, J. K. Kozłowski, *Studia nad surowcami krzemieniami południowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej*, AAC, XVI, 1976, s. 201–216; M. Kaczanowska, J. K. Kozłowski, M. Pawlikowski, *Dalsze badania nad surowcami krzemieniami południowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej*, AAC, XIX, 1979, s. 179–187; W. Morawski, *Uwagi na marginesie referatu M. Kaczanowskiej i J. K. Kozłowskiego*, AAC, XVI, 1976, s. 217–219; J. Lech, *Geologia krzemienia jurajskiego podkrakowskiego na tle innych skał krzemionkowych. Wprowadzenie do badań z perspektywy archeologicznej*, AAC, XX, 1980, s. 163–228.

Ryc. 1. Mapa rozmieszczenia stanowisk archeologicznych w dorzeczu Korkiewki

1-7 – Korkiew, gm. Zielonki, stan. 1-7; 8-22 – Grębnyce, gm. Zielonki, stan. 1-15; 23-28 – Przybysławice, gm. Zielonki, stan. 1-6; 29 – Maszyce, gm. Skała, stan. 10; 30-37 – Maszyce, gm. Skała, stan. 2-9; 38-41 – Smardzowice, gm. Skała, stan. 1-4; 42-44 – Brzozówka Korkiewska, gm. Zielonki, stan. 1-3; 45-51 – Świńczów, gm. Skała, stan. 1-7; 52-53 – Ciurowice, gm. Skała, stan. 1-2; 54-55 – Brzozówka Korkiewska, gm. Zielonki, stan. 4-5.

Mapa przedstawia obszar nieco szerszy w stosunku do powierzchni przebadanej do chwili złożenia tekstu do druku. Powierzchnia ta mająca kształt owalny, wyznaczona jest mniej więcej zasięgiem występowania stanowisk na mapie

Distribution of archaeological sites in the Korkiewka basin.

1-7 – Korkiew, Zielonki commune, sites 1-7; 8-22 – Grębnyce, Zielonki commune, sites 1-15; 23-28 – Przybysławice, Zielonki commune, sites 1-6; 29 – Maszyce, Skała commune, site 10; 30-37 – Maszyce, Skała commune, site 2-9; 38-41 – Smardzowice, Skała commune, sites 1-4; 42-44 – Brzozówka Korkiewska, Zielonki commune, sites 1-3; 45-51 – Świńczów, Skała commune, sites 1-7; 52-53 – Ciurowice, Skała commune, sites 1-2; 54-55 – Brzozówka Korkiewska, Zielonki commune, sites 4-5.

The area shown on the map is somewhat wider than the area surveyed up to the moment of sending the article to the press. This area, oval in shape, is roughly marked out by the distribution of the sites plotted on the map

dysproporcję w stopniu zbadania omawianego obszaru w stosunku do pozostałych terenów Wyżyny Małopolskiej⁴. Powyższe ogólne uwagi dotyczą w pełni dorzecza Prądnika. Wiedza o osadnictwie prahistorycznym tego terenu jest bowiem ciągle wrywkowa.

W 1980 r., na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Archeologicznych w Krakowie, przeprowadzona została akcja archeologicznych badań powierzchniowych na obszarze dorzeczy lewobrzeżnych dopływów Prądnika: Korzkiewki oraz Garliczki. Badania te połączone były z realizacją Archeologicznego Zdjęcia Polski — ark. AZP nr 100–56. Oprócz wypełniania tzw. Kart Ewidencji Stanowisk Archeologicznych prowadzono w terenie dokumentację systemem opisowym.

Efektom wspomnianej akcji jest gruntowne przebadanie większości powierzchni dorzecza Korzkiewki, a także zbadanie niewielkiego wycinka powierzchni dorzecza Garliczki w rejonie miejscowości Górna Wieś i Wola Zachariaszewska. Badany obszar znajduje się w obrębie południowej części Wyżyny Olkuskiej, jednego z czterech mezoregionów Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej⁵.

Pod koniec trwania omawianej akcji okazało się, że teren ten niemal równocześnie penetrowany był przez kilka grup prowadzących całkowicie niezależnie od siebie archeologiczne badania poszukiwacze⁶. Nie czując się powołanym do oceny tego zdarzenia, pragnę określić bliżej charakter mojej wypowiedzi. W żadnym przypadku nie powinna ona być traktowana jako sprawozdanie z badań terenowych, gdyż nie dotyczy jakiegokolwiek zamkniętej całości (np. nie została przebadana cała powierzchnia dorzeczy), a ponadto, jak łatwo zauważyć, sama jej forma temu przeczy. Ma ona za zadanie z jednej strony zadokumentować zaistniały, rzadki zapewne, przypadek dublowania badań powierzchniowych, równocześnie zaś informować szerszy ogół, że wmiankowane prace zostały przeprowadzone i ułatwić w przyszłości kwestię ewentualnego uporządkowania zagadnienia rozwoju badań archeologicznych w dorzeczu Prądnika, z uwzględnieniem ich efektów.

Odkrytych zostało w trakcie niniejszej akcji 57 stanowisk archeologicznych, jedno zaś (zamek w Korzkwi) poddano weryfikacji⁷. Reprezentujące je zabytki w przeważającej liczbie wiążą się z neolitem. Choć powierzchnia przebadana nie jest duża, zaakcentować można brak ewidentnych znalezisk z innych epok. Podstawową masę stanowią wyroby krzemienne. Fragmenty ceramiki znajdowane były sporadycznie i w niewielkich ilościach, głównie na stanowiskach bardzo rozległych i cechujących się dużą liczbą zabytków. W przypadku materiałów neolitycznych z niektórych stanowisk można zaryzykować określenie ich chronologii i przynależności kulturowej. Z kulturą pucharów lejkowatych wiązać można stan. I w Górnej Wsi, gm. Zielonki. Wiele innych odnosić należy do osadnictwa z rozwiniętej fazy rozwoju cyklu lendzielsko-polgarskiego. Uściślenie tych wniosków może nastąpić w wyniku wykonania serii sondaży, w celu uzyskania bardziej charakterystycznych zabytków. Odkryte stanowiska neolityczne poświadczają w wielu przypadkach prowadzenie na dużą skalę eksploatacji miejscowego, łatwo dostępnego krzemienia jurajskiego. Znajdowane w dużych ilościach rdzenie reprezentują różne fazy obróbki, podobnie jak i serie wiórów i odłupków.

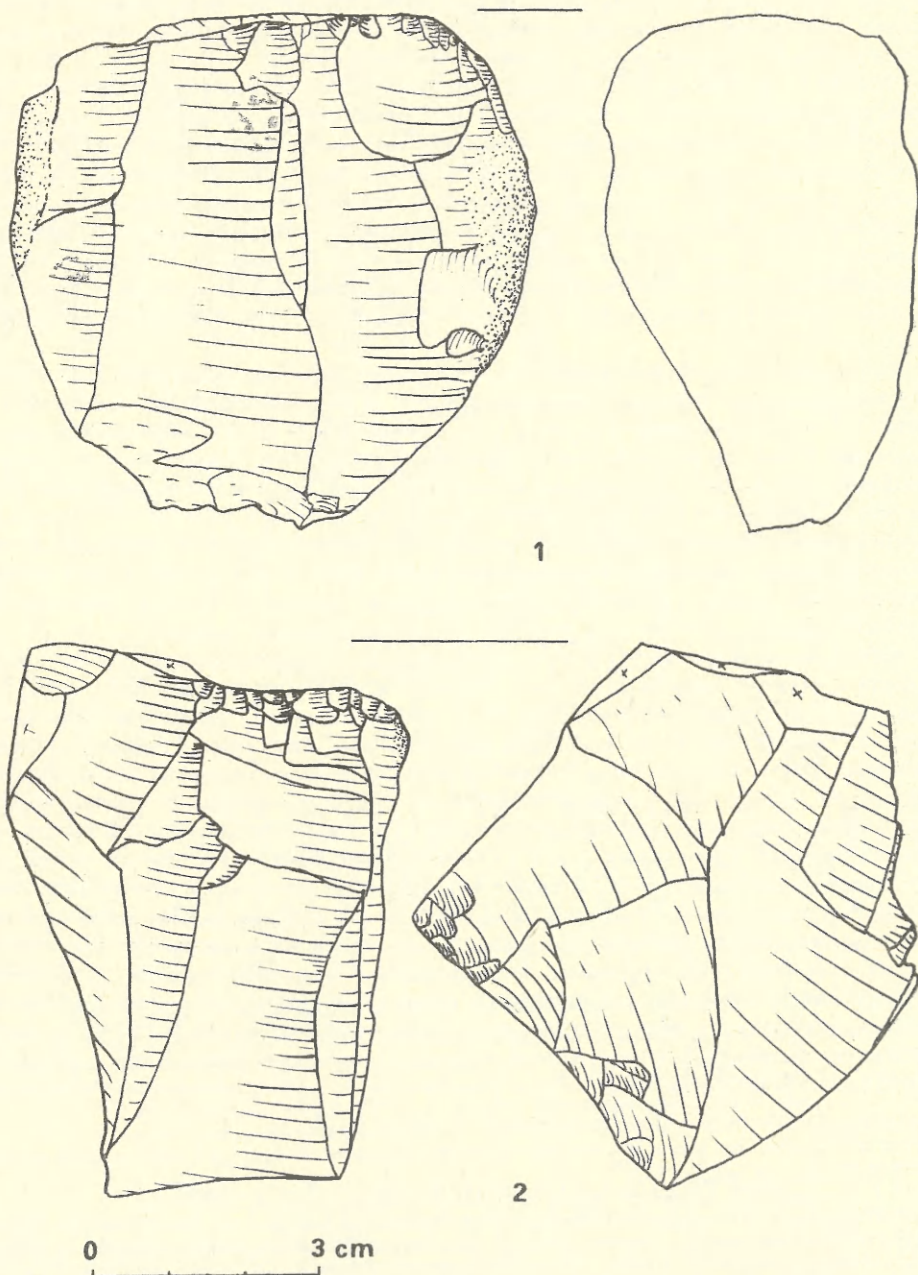
Z uwagi na jaskrawo widoczne zróżnicowanie form osadniczych, związanych z różnorodnymi wariantami mikrogeografii, można pokładać duże nadzieje w podjęciu badań w typie wieloaspektowych analiz osadniczych w tej strefie oraz w porównaniu ich wyników z wnioskami uzyskanymi

⁴ E. Rook, op. cit., s. 5–7.

⁵ J. Kondracki, *Geografia fizyczna Polski*, Warszawa 1978, s. 369–372.

⁶ O wynikach badań jednej z nich por. w niniejszym tomie Spraw. Arch. Sprawa ta była dyskutowana w czasie konferencji sprawozdawczej poświęconej badaniom archeologicznym w Małopolsce w latach 1979–1980, odbytej w Pracowni Archeologicznej Zakładu Archeologii Małopolski IHKM PAN w Igołomii w dniach 2 i 3 czerwca 1981 r. Podobną akcję, mniej więcej w tym samym czasie i niezależnie od innych grup, przeprowadziło Koło Naukowe Studentów Archeologii przy IAUJ w Krakowie. Zakres i efekty tego przedsięwzięcia nie zostały dotychczas ujawnione. Wiadomo o nich jednak dzięki wypowiedziom w czasie wspomnianej dyskusji.

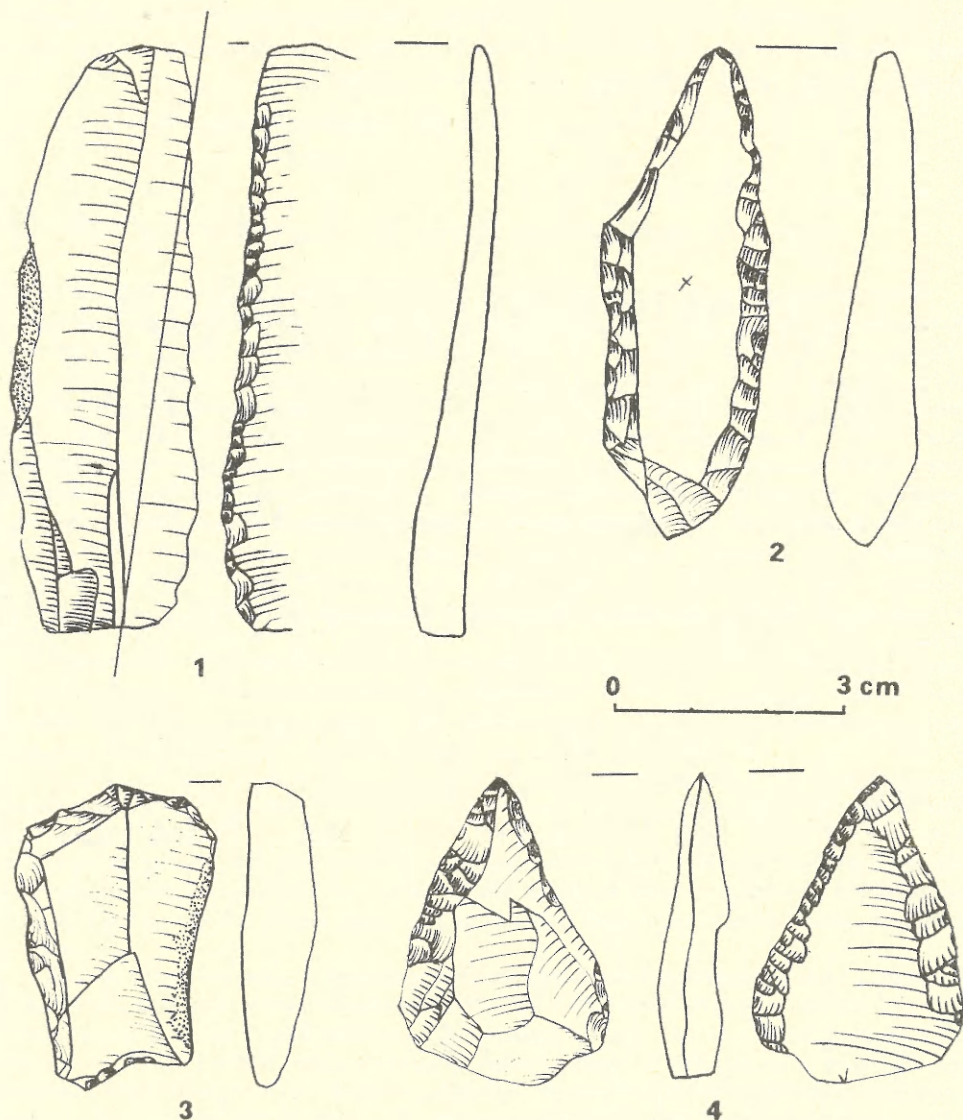
⁷ Materiały oraz dokumentacja z badań znajdują się w Muzeum Archeologicznym w Krakowie, w Dziale Woj. Konserwatora Zabytków Archeologicznych. Zabytki zinwentaryzowane zostały pod nr. MAK/KA/732 i n. W badaniach uczestniczyli studenci Wydziału Fil.-Hist. UJ: Magdalena Marosz, Grażyna Ścisło, Jerzy Lejawa, Maciej Hunia, Piotr Mężyk, Wojciech Feliks, Tomasz Polański, którym tą drogą składam podziękowania.

Ryc. 2. Wybrane zabytki z krzemienia jurajskiego podkrakowskiego odkryte w trakcie badań w dorzeczu Korzkiewki:

1 – rdzeń jednopiętowy, wiórowy; 2 – rdzeń wiórowo-odłupkowy ze zmienioną orientacją. Korzkiew, gm. Zielonki, stan. 2

Selected artifacts of Jurassic Kraków flint found during survey of the Korzkiewka basin
1 – core for blades with single striking platform; 2 – core for blades and flakes with multiple striking platforms

Ryc. 3. Wybrane narzędzia odkryte w trakcie badań w dorzeczu Korzkiewki:

- 1 – sierpiec z krzemienia jurajskiego podkrakowskiego; 2, 4 – przekłuwacze z krzemienia jurajskiego podkrakowskiego;
 3 – drapacz z krzemienia czekoladowego.
 1 – Górna Wieś, gm. Zielonki, stan. 1; 2 – Brzozówka Korzkiewska, gm. Zielonki, stan. 1; 3-4 – Korzkiew, gm. Zielonki, stan. 2

Selected tools found during survey of the Korzkiewka basin

- 1 – sickle blade made of long blade of Jurassic Kraków flint; 2, 4 – perforators of Jurassic Kraków flint; 3 – end-scraper of chocolate flint

dla obszarów sąsiednich. Na atrakcyjność tego rodzaju problematyki wskazuje np. ostatnio opublikowane wnikliwe opracowanie zagadnień związanych z górnictwem krzemienia jurajskiego podkrakowskiego przez ludność „wstęgową”, dokonane przez J. Lecha⁸.

*Zakład Archeologii Małopolski IHKM PAN
w Krakowie*

NOTE ON FIELD SURVEY IN THE PRĄDNIK BASIN

The 1980 field survey, conducted in the basins of the left bank tributaries of the river Prądnik: the Korzkiewka and the Garliczka, was commissioned by the Archaeological Monuments Preservation Office for the Province of Kraków. In all, 57 sites were discovered and one verified. Most sites are of Neolithic date. The finds are strikingly monotonous, consisting mainly of flint artifacts. Potsherds were rarely found and in small numbers only. Some of the sites represent TRB settlement (eg Górna Wieś, Zielonki commune, site 1) or the late stages of the Lengyel-Polgar cycle. More precise statements will be possible only when most sites have been studied by means of trial trenches which may reveal larger numbers of diagnostic finds. Large-scale working of Jurassic Kraków flint has been recorded on several sites. Abundant and easily accessible deposits of this flint occur also in the area surveyed.

⁸ J. Lech, *Górnictwo krzemienia społeczności wczesnorolniczych na Wyżynie Krakowskiej*, Wrocław 1981, s. 189–221.